

**PEDAGOGIK FAOLIYATNI
SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-
METODOLOGIK JIHATLARI**

Ergashev Nurmuhammad Jalilovich

Samarqand davlat chet tillar instituti tadqiqotchisi

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ
АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Эргашев Нурмухаммад Джалилович

Научный сотрудник Самаркандского государственного
института иностранных языков

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL
ASPECTS OF FORMING PEDAGOGICAL
ACTIVITY**

Ergashev Nurmuhammad Jalilovich

Researcher, Samarkand State Institute of Foreign Languages
ergashevnurmuxammad88@gmail.com

ergashevnurmuxammad88@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik faoliyatni shakllantirishning nazariy-metodologik jihatlari yoritilgan. Pedagogikaning asl mohiyati bu keksa avloddan hayot uchun zaruriy qo'llanmalar, tajribalarga asoslangan ta'lim tarbiyani yosh avlodga yetkazishdir. Pedagogikadagi tarbiya tushunchasi o'sib kelayotgan avlodda hosil bo'lgan bilimlar asosida aqliy kamolot, dunyoqarashni shakllantiradi. Pedagogika ta'lim va tarbiya sohasidagi tajribalarni umumlashtirib, tarbiyaning kelgusidagi rivojlanish istiqbollari, ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: pedagogika, ta'lim, tarbiya, bilim, ko'nikma, malaka, tajriba, fan tarmog'i, yo'l harakati xavfsizligi.

Аннотация: В статье рассматриваются история становления и теоретико-методологические основы педагогической деятельности. Истинная суть педагогики заключается в том, чтобы передать молодому поколению необходимые жизненные инструменты и опыт, в которых нуждается старшее поколение. Концепция образования в педагогике формирует интеллектуальную зрелость и мировоззрение подрастающего поколения на основе полученных знаний. Педагогика обобщает опыт в области образования и воспитания и показывает перспективы дальнейшего развития воспитания.

Ключевые слова: педагогика, образование, воспитание, знания, умения, навыки, квалификация, опыт, область науки, безопасность дорожного движения.

Abstract: This article discusses the history of the formation of pedagogical activity and the theoretical and methodological foundations of it. The essence of pedagogy is to transfer the necessary life-related applications and experiences from the older generation to the younger generation. The concept of education in pedagogy forms mental maturity and worldview based on the knowledge gained in the growing generation. Pedagogy summarizes the experiences in the field of education and upbringing and shows the prospects for the future development of upbringing.

Keywords: pedagogy, education, upbringing, knowledge, skills, qualifications, experience, field of science, road safety.

KIRISH / ВВЕДЕНИЕ / ABSTRACT

Ta'limning zamonaviylashuvi aniqrog'i taraqqiyotga moslashuvi pedagog kadrlarning ham kasbiy faoliyatini takomillashuviga olib keladi. Haqiqiy pedagog nafaqat pedagogik mahorat balki pedagogik qobiliyatga ham ega bo'lishi zarur. Yuqori sur'atlarda rivojlanayotgan fan, texnika taraqqiyoti sharoitida, pedagog kadrlarga bo'lgan talab ortib borishi bilan birga pedagogika kasbining murakkablashuvi, qo'shimcha mukammalliklarni talab etishi ham ortib bormoqda. Bu esa o'z navbatida pedagogika sohasida yangidan-yangi ilmiy tadqiqotlarni olib borish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Hozirgi globallashuv sharoitida dunyoda har yili yuz minglab pedagogikaga oid kitoblar, jurnallar chop etilib, son-sanoqsiz ilmiy ishlar, dissertatsiyalar himoya qilinmoqda. O'qitishning muammoli, modulli, kompyuterli va hokazolar kabi zamonaviy texnologiyalari rivojlanib bormoqda.

Bugungi kunda fan-texnika taraqqiyoti va erishilgan yutuqlar shubhasiz mukammal yosh avlodni shakllantirib borishga zamin yaratmoqda. XXI asrga kelib ilm-fan taraqqiyotining yuqori cho'qqiga chiqib borishi insoniyatning butun tarixi davomida to'plangan bilimlarning salmoqli hissasini o'zida mujassamlashtirgan. Shu bilan bir qatorda ilmiy-texnik taraqqiyotning bugungi bosqichi, o'ziga xos, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimining tashkil etishga ham qaratilgan bo'lib, bunda asosiy e'tibor, zamonaviy jamiyatda pedagog kadrlarning ham faoliyatini tubdan isloh qilish, ularni turli ortiqcha yuklamalardan ozod qilgan holda doimiy o'z ustida ishlashi va malaka oshirishini ta'minlab borish borasida qator islohotlarni amalga oshirilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS)

"Pedagogika" termini qadimgi Yunoniston (Gretsiya)da paydo bo'lgan bo'lib, uning negizi "kuzatib boruvchi", "yetaklovchi" ma'nolarni anglatadi. Ya'ni, Yunoncha "peydogog", "paydi" - bola, "gogos" – yetaklovchi, "bola yetaklovchi" ma'nolarini anglatadi. Bugungi kundagi umumta'lim maktablarida mashg'ulotlarni o'qituvchilar tomonidan didaktik diskurslarga oid o'qitish nazariyasi shaklida tashkil etish orqali amalga oshirilishi aynan o'sha yuqorida berilgan ta'rifga mos keladi. Pedagogika fani dastlab falsafa

fani negizida shakllanib keyinchalik, ya'ni rivojlangan o'rta asrlarga kelib pedagogika alohida falsafiy bilimlar tarkibidan ajratib olingan [1]. O'sha davrdan boshlab pedagogikani endi "o'qish uchun qo'llanma" haqidagi fan deb e'tirof etila boshlashgan.

Pedagogikaning mustaqil fan sifatidagi maqomi, Frensis Bekon va mashhur chex pedagogi Yan Amos Komenskiyning asarlari tufayli mustahkamlanib borgan. Natijada asta sekin pedagogikaga oid bo'lgan o'quv ishlarining nazariyasi va uni tashkil etishining asosiy masalalari ishlab chiqila boshlandi.

"Pedagogika"ning asl mohiyati bu kekxa avloddan hayot uchun zaruriy qo'llanmalar, tajribalarga asoslangan ta'lim-tarbiyani yosh avlodga yetkazish va uning yosh avlod tomonidan faol o'zlashtirilishini ta'minlashdir. Shunday ekan, jamiyat taraqqiyotida har bir avlod o'zining o'tmish avlodidan qolgan merosni egallab, uni boyitib keyingi avlodga qoldiradi [2].

Pedagogika fanining predmeti bu o'rganish, ta'lim, tarbiya sharoitida inson shaxsiga yo'naltirilgan rivojlanish va shakllanish jarayoni tashkil etadi. Shunday qilib pedagogika fani, inson shaxsining rivoji va shakllanish mohiyatini o'rganish haqidagi fan sifatida namoyon bo'la boshladi.

Pedagogikada qo'llaniladigan metodlar ham alohida ahamiyatga ega bo'lib, pedagogikaga oid metodlar (*usullar*) "methodas" so'zidan olingan va yunon tilidan olingan va "o'zini tutish", "yo'l", ma'nolarini bildiradi.

Bugungi kunda fan, texnika taraqqiyotidagi jadal rivojlanish o'qitish tizimida quyidagi talablar qo'yilmoqda:

- individual va mustaqil ishlash, ilmiy-texnik axborot bilan ishlash malakalarini rivojlantirish;
- original va nostandart qarorlar qabul qilish hamda ishchanlik - qobiliyatlarini rivojlantirish;
- yoshlarni o'qishga qobiliyatining turliligidan kelib chiqqan holda o'qitishni individuallashtirish;
- bilim harakatchanligi, tanqidiy fikrlashganda moslashuvchanlik va ijod, ishlab chiqarishning zudlik bilan o'zgaruvchan sharoitiga mos epchillikni shakllantirish kabi mezonlarni talab qilmoqda [4].

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Bugungi zamonaviy pedagogikada o'qitish metodlari deganda o'qitish maqsadiga erishish uchun, ta'lim oluvchilarning faoliyatini tashkil etish va boshqarish, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari haqida nazariy tushuncha beruvchi didaktik kategoriya tushuniladi. O'qitish metodlari deganda esa o'qitish maqsadga erishish uchun, ta'lim oluvchilarning faoliyatini tashkil etish va boshqarish, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari haqida nazariy tushuncha beruvchi didaktik kategoriya tushuniladi.

Pedagogika fanining obyekti maktab o'quvchilari bo'lib, uning predmeti beriladigan ta'lim-tarbiya nazariyasi va amaliyoti bilan bog'liqdir. Pedagogik ta'lim-tarbiyadan maqsad taraqqiyotga qarab jamiyat talablari va o'quvchilarning yosh xususiyatlarining o'zgarib borishini o'rganishdir. Shunday qilib pedagogika ta'lim va tarbiya sohasidagi tajribalarni umumlashtirib, tarbiyaning kelgusidagi rivojlanish istiqbollari, ko'rsatib beradi. Shuningdek ta'lim tizimining barcha jabhalarini nazariy, ilg'or tajribalar bilan qurollantiradi. Yoshlarni to'g'ri tarbiya olish va iqtidorli bo'lish mahoratini takomillashtirib, ta'lim va tarbiya iboralarning o'zaro bog'liqligini namoyon etadi.

Pedagogikadagi tarbiya tushunchasi o'sib kelayotgan avlodda hosil bo'lgan bilimlar asosida aqliy kamolot, dunyoqarashni, insoniy e'tiqod, burch va mas'uliyatni, jamiyatimiz kishilariga xos bo'lgan axloqiy fazilatlarini yaratishdagi maqsadni ifodalaydi. Shu ma'noda u "tarbiya" deb tarbiyachi o'zi xohlagan sifatlarni tarbiyalanuvchilar ongiga singdirishga, ularning dunyoqarashini o'zgartirishga ma'lum maqsadlarga ko'ra tizimli ta'sir ko'rsatishga aytiladi. Tarbiya aslida inson tug'ilganidan to umrining oxirigacha davom etadigan jarayondir. Shu sababali ko'plab tadqiqotlarda "tarbiya" tushunchasi ta'lim tushunchasi bilan hamohang holatda yuritiladi [5].

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Tarbiya ta'limga oid ma'lumotlarni o'zida aks ettirib, ta'lim maxsus tayyorlangan kishilar rahbarligida olib boriladigan, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini oshirishga xizmat qiladigan, ularning bilim, qobiliyatlarini o'stiradigan jarayondir.

Agar tarbiya bola tug'ilganidan boshlab umrining oxirigacha oilada, maktabda va

jamoatchilik ta'sirida shakllanib, kamol topsa, ta'lim chegaralangan ta'lim muassasalarida o'qituvchi — tarbiyachi rahbarligida muayyan belgilangan davriy jarayonlarda olib boriladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida olingan ma'lumotlar tizimlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni umumlashtirib dunyoqarashlar majmuini shakllantiradi.

Ta'lim, tarbiya va ma'lumot uyg'unlashgan holda o'quvchini kamolotga yetaklasa o'qituvchi-tarbiyachi bunda yoshlarning komil inson bo'lib shakllanishida yetakchilik qiladi. O'qituvchi maktabda ta'lim berish bilan shug'ullanar ekan, o'quvchilarni fan olami yangiliklaridan xabardor qilib, ularda insoniy sifatlarni shakllantirib, tarbiyalab boradi.

O'quvchilarning aqliy, axloqiy, jismoniy, mehnatsevarlik kabi insoniy fazilatlarini tarbiyalash orqali ularning kundalik hatti-harakat va fe'l-atvorlariga ta'sir ko'rsatib, kattalarga hurmat va kichiklarga izzatda bo'lish, kishilarga g'amxo'rlik qilish, har qanday topshiriqni o'z vaqtida bajarish, odobli va muomala madaniyatiga rioya qilishga o'rgatadi. Shuningdek, har bir pedagog o'qituvchi o'z ona yurti tarixini bilishi, vatanparvar bo'lishi, qolaversa ta'lim-tarbiya va pedagogika tarixidan xabardor bo'lishi lozim. Pedagogika nazariyasini chuqurroq anglash uchun esa uning o'tmishdagi taraqqiyotidan xabardor bo'lishi lozim. Zero, aynan o'qituvchi o'quvchilarga bilim berish, ularni ma'lumotli qilish, tarbiyalashda ularga tizimli ta'sir ko'rsata oladi. Bu esa ijtimoiy omillarga asoslanib, ko'rsatilayotgan ta'sirning samarasini o'quvchining tasavvuri, diqqat va tafakkuri, fikrlash jarayonida namoyon etadi.

Ilm-fan taraqqiyoti, bu oliy ma'lumotli mutaxassislarini tayyorlashga yo'naltirilgan bo'lib, oliy ma'lumotli mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy axborot oqimini o'zlashtirish, ilmiy-tadqiqot malakalari, individual va mustaqil ishlash, ilmiy-texnikaviy axborotlar va o'quv-ilmiy adabiyotlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini beradi. Fanlarning shakllanishi o'ziga xos "fan daraxti"ni vujudga keltirsa uning tarmoqlari o'sha fanning shoxlari misolida faoliyat yuritib keladi. Bugungi kunda pedagogik faoliyatda aynan fan tarmog'i misolida bolalar yo'l transport hodisalarini oldini olishda harakat xavfsizligini ta'minlashga oid fan

tarmog'ini kiritish ham dolzarb ham davr talabiga aylanib bormoqda.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Xulosa qilib aytganda, so'nggi yillarda barqaror taraqqiyot asosi bo'lgan iqtisodiy rivojlanish tendensiyalarining ortib borishi, aholi o'rtasida texnika transport vositalarining haddan ortiq darajada ko'payib borishiga olib kelmoqda. Natijada esa inson omiliga bog'liq bo'lgan holda yo'l transport hodisalarining harakat xavfsizligiga ta'sirini ortib borishiga olib kelmoqda. Shuni ham alohida ta'kidlash kerak-ki, bugungi kunda bolalar bilan bog'liq yo'l transport vositalarining ayanchli oqibatlari zahirida yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha yoshlarning bilim ko'nikma va malakalarini oshirishni aynan maktab ta'limidan boshlash lozimligini alohida qayd etish lozim. Chunki, bolalar bilan bog'liq yo'l transport hodisalarining ayanchli statistikasi bugungi kunda ularning yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha birlamchi bilimlarining yetarli emasligi va ushbu fan tarmog'i maktab ta'lim dasturlariga kiritishga muhtoj ekanligi bilan ahamiyatlidir. Fan tarmog'ida bunday yangi ilmiy soha yoki ilmiy yo'nalishni qaror toptirish, jamiyatda mavjud holatlar, muammolar, mavzular va ilmiy masalalarni o'z ichiga oladi.

Aynan shu yo'nalishda oliy ta'limning iqtidorli bitiruvchilarini tayyorlash esa yo'l harakati faoliyati bilan bog'liq muammolarning yechilishiga vosita bo'lib xizmat qiladi desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu o'z navbatida bo'lajak pedagog kadrlar tayyorlovchi tizimda original va noan'anaviy fikrlash qobiliyatini o'zlashtirgan va o'z ustida mustaqil ishlaydigan kadrlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Avliyakov N. X., Musayeva N. N. Pedagogik texnologiya. Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2002. – B. 207.
2. A.T.Nurmanov, Yo.I.Turganov. Pedagogik mahorat (ritorika bo'yicha pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun o'quv qo'llanma). [Tekst]: o'quv qo'llanma / A.T.Nurmanov. – Toshkent: «ZEBO PRINT», 2022. – 164 b.
3. Innovatsion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. – T.: "Sano standart" nashriyoti, 2015. – 81-b.
4. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: Moliya, 2003. - 192 b
5. Ibragimov X., Abdullaeva SH. Pedagogika nazariyasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2008.

